

TÜRKİYE'NİN SULHÇU AMAÇLARA YÖNELİK NÜKLEER ENERJİYE İHTİYACI¹

Prof.Dr. Ahmed Yüksel Özemre
[Türkiye Atom Enerjisi Kurumu eski Başkanı (1985-1987)]

* * *

Nükleer Enerjinin Dünyâ'daki Durumu

2002 senesi başı itibâriyle Dünyâ'da 32 ülkede:

- toplam 353.366 MWe tutarında kurulu güce sâhip 440 adet nükleer santral elektrik üretmekte,
- toplam kurulu gücü 28.804 MWe olan 33 adet nükleer santral inşâ edilmekte ve
- yakın bir gelecek için de toplam kurulu gücü 45.605 MWe olan 49 nükleer santralin inşâ edilmesi plânlanmış bulunmakta idi.

Hâlen devrede bulunan nükleer santraller Dünyâ elektrik enerjisi üretiminin % 16 sını sağlamaktadır. Petrole bağımlı elektrik üretimine sistematik olarak karşı çıkan Fransa ihtiyacı olan elektrik enerjisinin % 75 kadarını nükleer enerji aracılığıyla üretmektedir.

Kurulu gücü 1000 MWe olan bir nükleer santralin bir yılda ürettiği elektrik enerjisinin petrol eşdeğeri 1.600.000 (birmilyonaltıyüzbin) ton petroldür. Bir nükleer santralin bugünkü şartlarda 40 yıllık bir ömrü olduğu göz önünde tutulacak olursa, böyle bir nükleer santralin ömrü boyunca sağlayacağı toplam petrol tasarrufu 64 milyon ton petrol olacaktır. Eğer Türkiye 10.000 MWe'lik bir kurulu nükleer güce sâhip olsaydı 40 yılda 640 milyon ton petrolü tasarruf etmiş olacaktı. Türkiye'nin bu örneğini eğer Afrika ve Ortadoğu'daki henüz nükleer santralleri bulunmayan 9 müslüman ülke daha izlerse, sonuçta, bu 10 ülkenin 40 yıl boyunca gerçekleştireceği toplam petrol tasarrufu 6.400.000.000 (altımilyardörtüymilyon) tona erişir.

Bu, pazarının önemli bir bölümünü böylece kaybetmek tehlikesiyle karşı karşıya kalan **Dünyâ Petrol Karteli**'nin uysal bir biçimde kabûl etmesi mümkün olmayan bir durumdur. İşte bundan dolayıdır ki bu kartel yalnızca Türkiye gibi henüz nükleer enerjinin nîmetlerinden istifâde etmemiş olan ülkelerin değil ama İsveç, Almanya, İtalya ve Belçika gibi köklü nükleer geçmişleri ve gelenekleri olan ülkelerin bile nükleer enerjiden istifâde etmelerinin önüne geçmek için bâzen doğrudan doğruya, bâzen de araya çevreci bâzı kuruluşları koyarak bir dizi önlem almaktadır.

¹ Bu tebliğ MÜSİAD'ın, 30 Ocak 2003'de İstanbul Ritz Carlton Oteli'nde yapılan **21. Yüzyılda Türkiye'nin Enerji Politikası** panelinde takdîm edilmiştir.

Bu önlemler, halkın nükleer enerjiyi bir öcü gibi görmesini sağlamak üzere evhâmını olağanüstü kabartmak stratejisine dayanmaktadır. Bu strateji, medyanın ve çevreci kuruluşların bir bölümünün bunların indinde pek geçerli bâzı yöntemlerle yönlendirilerek yalan haberler yaymaları ve ürettikleri *dezinformasyon* aracılığıyla yürütülmektedir.

Bu dezinformasyonlardan biri de Türkiye'nin nükleer enerjiye geçer geçmez nükleer silâh üreteceği iddiasıdır. Oysa Türkiye, 1 Temmuz 1968 târihinde Birleşmiş Milletler Teşkilâtı'nda (UN) imzâya açılmış olan *Nükleer Silâhların Yayılmasını Önleme Antlaşması*'nı (NPT'yi) Mart 1980 târihinde ratifiye etmekle: 1) nükleer silâh üretmeye tevessül dahi etmeyeceğini, ve 2) nükleer silâh üretmeye hevesli ülkelere de bu konuda yardım etmeyeceğini *hem kendi ulusuna ve hemde tüm Dünyâ uluslarına karşı taahhüt etmiş bulunmaktadır*. Hâlen NPT'yi kabûl etmiş ülkelerin sayısı 187'yi bulmuş olup NPT'yi henüz imzâlamamış olan ülkeler: Hindistan, İsrail, Küba ve Pâkistan'dır; Kuzey Kore ise önce imzâlamışken NPT'den çıktığını ilân etmiştir.

Türkiye, ayrıca, Birleşmiş Milletler Teşkilâtının bir alt kuruluşu olan Uluslararası Nükleer Enerji Ajansı (IAEA) ile de bir anlaşma imzâlayarak hem şimdiki nükleer lâboratuvarlarını ve tesislerini bu Ajans'ın denetimine açmış, hem de gelecekteki bütün lâboratuvar ve nükleer tesislerini denetime açmayı taahhüt etmiştir.

Türkiye'nin Nükleer Enerjiye Geçiş Çabalarının Târihçesi

1. Türkiye'nin elektrik üreten bir nükleer santrale sâhip olması gerektiği fikri daha ilk Atom Enerjisi Komisyonu'nda dahi berrak bir biçimde oluşmuş bulunmaktaydı. Çeşitli sebeplerden ötürü bu yöndeki ilk çalışmalar *Elektrik İşleri Etüd İdâresi* (EİEİ) bünyesinde oluşturulan bir çalışma grubu tarafından ancak 1965 yılından itibaren yürütülmüştür. Biri A.B.D.nden, biri İsviçre'den, diğeri de İspanya'dan üç firmanın oluşturduğu bir konsorsiyum bu konuda EİEİ'ye danışmanlık hizmeti vererek 1969'da nihaî raporunda: 1) Türkiye'nin nükleer enerjiye geçmesinin isâbetli olacağını vurgulamış, ve 2) nükleer enerji kökenli elektrik üretiminin ilk adımında, ve ülkenin şartlarına daha çok uyduğu gerekçesiyle, Türkiye'nin *400 MWe'lik doğal uranyum ve basınçlı ağırsulu PHWR tipi bir reaktörle* işe başlamasını tavsiye etmiştir.

Ancak 1970 yılında Türkiye Elektrik Kurumu (TEK) kurulduktan sonra bu proje yeterince siyasî bir destek bulamadığından kadük kalmıştır.

2. 1972'de Türkiye Elektrik Kurumu'nda "Nükleer Santraller Dairesi" kurulmuş, 1974 yılında bir nükleer santral kurulması kararı alınmış ve yer seçimi için çalışmalar başlatılmıştır. Bu çalışmalar sonunda şimdi Silifke'nin 80 km kadar batısında deniz kıyısında Eceli Belediyesi'ne bağlı olan 8,9 km² yüzölçümüne sâhip Akkuyu mevki, nükleer sit alanı olarak uygun görülmüş ve TAEK 1976'da bu sit alanına, elindeki: 1) sismik etüd sonuçlarını, 2) zemin mekaniği araştırmalarını, 3) meteorolo-

jik ve oseonografik değerlendirme sonuçlarını göz önünde tutarak, **nükleer santral sit alanı** olarak lisans vermiştir. Bu nükleer sit alanıyla ilgili mütemmim çalışmalar 40 kadar yerli ve yabancı ilim kuruluşunun katkılarıyla 1982 yılına kadar sürmüştür. Bu çalışmalardan sonra Türkiye Atom Enerjisi Kurumu (TAEK), Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'na başvurarak uzman bir heyeti Türkiye'ye dâvet etmiştir. Bu heyet 1983 yılında Akkuyu'nun nükleer sit alanı olarak seçilmesinin isâbetli olduğunu tasdik eden bir raporu TAEK'e vermiştir.

1976 yılında üçü İsviçre'den ve biri de Fransa'dan 4 firmanın oluşturduğu bir konsorsiyum danışman olarak tutularak nükleer santral ihâlesi için gene çalışmalara başlanmıştır. Tekliflerin değerlendirilmesi sonucunda da 1977 yılında ASEA-ATOM ve STAL-LAVAL firmaları ile sözleşme öncesi görüşmeler başlanmıştır. Ancak 12 Eylûl 1979 da görüşmeler çeşitli sebeplerden, ama daha çok bu işin sonuçlandırılması için siyâsî irâdenin yeterince ortaya konulamamasından ötürü akim kalmıştır.

3. 1982 yılında nükleer santral için ihâle açılmaksızın TAEK Başkanlığı aracılığıyla AECL, Siemens-KWU ve General Electric firmalarından teklifler toplanmıştır. 1983'de 7405 sayılı "Nükleer Tesislere Lisans Verilmesine Dair Tüzük" yürürlüğe girmiş, 2 Kasım 1983 de kânun kuvvetinde kararnâme ile "Nükleer Elektrik Santralleri Kurumu" (NELSAK) kurulmuş ama bu kurum kâğıt üzerinde ve hiçbir zaman kuvveden fiile çıkartılmayan bir kurum olarak kalmıştır.

2 Kasım 1983 de AECL, KWU ve General Electric ile pazarlık görüşmeleri başlamıştır. 30 Ağustos 1984 de pazarlık görüşmelerinde anlaşma sağlanmış ise de Hükûmet nükleer santrallerin anahtar teslimi esâsına göre başlattığı ihâlenin temel şartını "Yap-İşlet-Devret şartına" dönüştürdüğünü açıklayınca KWU ile, kendisine Akkuyu yerine Sinop nükleer sitesi teklif edilmiş olan, General Electric firmaları bu sebeplerden ötürü ihâleden çekilmişlerdir.

AECL ile 1985 yılında Yap-İşlet-Devret modeline göre bir ön anlaşma imzâlanmış olmasına rağmen bir yandan kömür santrallerinin daha elverişli olduğu hakkında Hükûmet'in bir bölümünde beliren **yanlış** bir kanaat dolayısıyla oluşan **siyâsî irâde eksikliği**, diğer taraftan da AECL'in bağlı olduğu Kanada Hükûmeti'nin Yap-İşlet-Devret modelini fazla riskli bulması sonucu 1986'da bu girişim de sonuçsuz kalmıştır.

Nükleer santral kurma girişimlerinin sonuçsuz kalması karşısında, 1957-1987 arasında gerek yurt içinde gerekse yurt dışında yetişmiş olan nükleer mühendis, nükleer uzman, nükleer fizikçi, nükleer teknisyen gibi yaklaşık 1000 (bin) kadar personelik potansiyelimizin bir bölümü, yavaş yavaş ya yurt dışına ya da Türkiye'de uzmanlıklarıyla ilgili olmayan başka işlere kaymışlar ve hattâ Ocak 1988'de TEK'in Nükleer Santraller Dairesi bile kapatılmış, bu Daire'nin deneyimli kadrosu da dağılmıştır.

4. Aralık 1992'de Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Ersin Faralyalı'nın Bakanlar kuruluna sunduğu bir raporda ülkenin başka enerji kaynakları ihdâs etmediği takdirde 2010 yılında büyük bir enerji krizine düşeceğine ve bunun için de mutlaka nükleer enerjiden yararlanılması gerektiğine dikkat çekilmekteydi.

Bunun üzerine 1993 başında toplanan "Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu" nükleer enerjiden elektrik üretimini ülkenin öncelikli bütün meseleleri arasında 3. sıraya koymuştur.

1995 yılında TEAŞ, nükleer santral ihâlesinin ön incelemelerini yapmak üzere danışman olarak, Güney Kore'nin KAERI firmasıyla anlaşmış, 1996'da Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın görevlendirdiği 3 danışman² ile TEAŞ'ın yeniden ihyâ edilen Nükleer Santraller Dairesi'nden 2 elemandan³ oluşan bir komisyon "İhâle Şartnâmesi"ne son şeklini vermiş ve 17 Ekim 1996'da Resmî Gazete'de "Akkuyu Nükleer Santrali" için ihâle açılmış olduğu ilân edilmiştir.

Bu arada TBBM'nde bütçe görüşmeleri sırasında Meclis'deki bütün partilerin ülkenin nükleer enerjiden yararlanması konusunda hemfikir oldukları ve dolayısıyla siyâsî bir *konsensus* ve siyâsî bir irâdenin de artık oluşmuş olduğu da ortaya çıkmıştır.

15 Ekim 1997 de AECL (*Atomic Energy of Canada Limited*), NPI (*Nuclear Power International/Siemens ve Framatome konsorsiyumu*) ve WESTINGHOUSE (*Mitsubishi ile birlikte*) tekliflerini sunmuşlardır. Bu teklifler TEAŞ Nükleer Santraller Dairesi, danışman firma Empresarios Agrupados Internacional S.A., Enerji Bakanlığı Danışmanı Prof.Dr. Ahmet Bayülken ile TEAŞ Genel Müdür Danışmanı Prof.Dr. Ahmed Yüksel Özemre tarafından incelenmiştir. Bu inceleme sonucu Bayülken ve Özemre tarafından kaleme alınan 221 sayfalık "*Akkuyu Nükleer Santral İhâlesi Değerlendirme Komisyonları*" Raporlarını, ve *Muhâlefet Şerhlerini DEĞERLENDİRME RAPORU bu ihâleye NPI Konsorsiyumu'nu haksız şekilde favorize etmeye çalışan fesat karışmış olduğunu ortaya koymuştur*. İhâleye karışan bu fesadın Hükûmetin istikrarını bozacağını idrâk eden ve zâten bu projeyi, kendi deyimiyle, "*içine sindiremeyen*" zamanın Başbakanı'nın girişimiyle bu ihâle sudan sebepler ileri sürülerek⁴ 25 Temmuz 2000'de Bakanlar Kurulu iptâl edilmiştir.

Türkiye'nin Nükleer Enerjiye İhtiyacı Var Mıdır?

Türkiye'nin bilinen uranyum rezervi 10.000 ton civârındadır. Dünyâ sıralamasında ikinci sırada bulunmakta olan bilinen toryum rezervimiz ise 380.000 tondur. Bu rezervlerin bir bölümü başka mâden ararken tesâdüfen bulunmuş olan sathî rezervlerdir. Ülkenin tümünün sistematik bir biçimde hem sathî ve hem de derinliğine

² (Merhum) Prof.Dr.h.c. Nejat Aybers, Prof.Dr. Ahmed Yüksel Özemre ve Prof.Dr. Ahmet Bayülken.

³ Nevzat Şahin ve E. Lütfi Sarıcı.

⁴ Bk. EK (ya da :Ahmed Yüksel Özemre, *Ah , Şu Atomdan Neler Çektim!*, X. Bölüm: *Akkuyu Nükleer Santral İhâlesinin İptâlindeki Sudan Sebepler*, s. 309-323, Pınar Yayınları, İstanbul 2002).

taranması hâlinde bir milyon ton toryum ve yüzellibin ton da uranyuma ulaşılabileceği tahmin edilmektedir.

Bugünkü halleriyle dahi bu rezervler, enerji üretim kaynakları açısından yaklaşık % 80 oranında dış alımlara bağlı olan ülkemiz için göz ardı edilmesi mümkün olmayan muazzam bir potansiyel teşkil etmektedir. Eğer hükûmetler nükleer enerji millî politikasını, siyâsî bir kararlılıkla, Toryum/Uranyum (Th-232/U-233) çevrimi üzerine inşâ ederlerse toryum rezervimiz, elektrik üretimi açısından, ülkemize en az 500 yıllık bir otonomi sağlayacak potansiyeldedir. Bu kısa bir zaman aralığı içinde gerçekleştirilebilecek bir iş değil, büyük sabır ve sarsılmaz bir siyâsî irâde gerektiren uzun soluklu bir idealdir. Buna en iyi örnek toryum kaynaklarını değerlendirmek üzere en az 30 yıldır bu yolda selâbet ve örnek bir siyâsî kararlılıkla yürümekte olan Hindistan'dır. Hindistan'ın bu siyâsî irâdesi onu kendi nükleer santrallerinin çoğunu bizzât kendi tasarımı ve işçiliğiyle gerçekleştirme seviyesine kadar yükseltmiş bulunmaktadır.

1985 yılında Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Başkanı iken yaptırtmış olduğum bir inceleme Türkiye'nin teknolojisi kolay olan *Doğal Uranyumlu Basınçlı Ağır su* (PHWR) tipinden nükleer santrallerle nükleer enerjiye geçişe başlaması hâlinde ilk reaktörün % 25 inin tarafımızdan yapılabileceğini ama (o günkü endüstriyel durumumuz ve bunun zaman içindeki gelişimi göz önünde tutulduğunda 25 yıl sonra) 5. reaktördeki yerli katkının % 93,5 oranına yükselebileceğini ortaya koymuştu. Bu, Türkiye'nin yüksek bir teknoloji kazanmasına da vesile olacak bir durumdur.

Son Akkuyu Nükleer Santrali ihâlesinde *açılış fiyatı bazında santralin inşaatı esnâsında Türkiye'den temin edilecek olan hizmetlerin oranı*'nın: 1) NPI için % 9,27, 2) Westinghouse için % 23,09 ve 3) AECL için ise % 24,44 olacağı hesaplanmıştı. Ayrıca AECL teklif ettiği santralin, reaktördeki basınç tüplerinin know-how'ı hâriç olmak üzere, geri kalan bütün know-how'ını transfer etmeğe hazır olduğunu ifade etmişti.

Siyâsî İrâde'nin Sorumlulukları: Türkiye'nin Nükleer Enerji Millî Stratejisi Nasıl Olmalıdır?

Bir ülkenin millî nükleer politikasını ülkenin çıkarlarını gözeterek kararlılıkla belirlemek siyâsî otoritenin görevidir. Bu politikanın belirleyici muharrikleri:

Ülkenin elektrik üretimini dışa bağımlı olmaktan olabildiğince kurtarmak, ve

Millî nükleer yakıt rezervlerini isrâf etmeden kullanmaktır.

Bu temeller üzerinde inşâ edilecek olan politikanın çerçevesinde:

- 1) Nükleer tesislere lisans vermek konusunda tam otorite olan ve 2690 sa-

yılı kânûna göre (*herhangi bir başka Bakan'a değil*) Başbakan'a bağlı olan Türkiye Atom Enerjisi Kurumu'nun özerk bir kurum olma özelliği muhâfaza edilmelidir.

- 2) Yalnızca: A) "*Batı Anlamında Güvenlik Doktrini*"ne uygun, B) en az 5 yıl boyunca denenmiş, C) güvenliği ve güvenilirliği yeterince kanıtlanmış reaktör tipleri tercih edilmelidir.
- 3) Başlangıçta teknolojisinin kolay kopyalanılabilir ve uygulanabilir olması hasebiyle *ve kezâ, kısıtlı da olsa, toryumlu yakıt da kullanabilmesi açısından* doğal uranyumlu nükleer santrallere öncelik verilmelidir.

Ancak, PWR tipi zenginleştirilmiş yakıt kullanan reaktörlerin kullanılmış yakıtlarında, hâlâ, doğal uranyumlu reaktörleri işletebilecek kadar bir zenginleşme oranı mevcûd olduğundan doğal uranyumlu nükleer santrallerin yanında PWR tipi nükleer santrallerin tesisi de nükleer yakıt ekonomisi açısından önem kazanmaktadır.

- 4) Nükleer santral siteleri Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın tavsiye ettiği kriterlere göre seçilmelidir.
- 5) Nükleer santrallerin güçleri, *mutlakâ*, mevcûd enterkonnekte sistemin ihâleye çıkıldığı zamanki özellikleri ile uyumlu olmalıdır.
- 6) Nükleer santral ihâlesine yeni prototipler değil, durmuş oturmuş, test edilmiş ve en az beş yıl başarıyla işletilmiş, teklif edilen santral ile aynı özellikleri haiz bir *Referans Santrali* mevcûd olan tipler alınmalıdır. *Ve bu, ihâlenin eleyici şartlarından biri olmalıdır.*
- 7) *Türkiye'nin elindeki muazzam toryum rezervinden faydalanması kararlı bir Devlet Politikası olmalı* ve toryumlu reaktörlerin teknolojisini elde etmek için gerekli bütün önlemler alınmalı, her türlü fedâkârlığa katlanılmalıdır.

* * *

EK

Akkuyu Nükleer Santral İhâlesi'nin İptâlindeki Sudan Sebepler

* * *

Başbakan sayın Bülent Ecevit 25 Temmuz 2000'de televizyonlardan da canlı olarak yayınlanan ve Akkuyu Nükleer Santral İhâlesinin Bakanlar Kurulu kararıyla iptâl edilerek 15 ilâ 20 yıl gibi bilinmeyen bir târihe ertelendiğini bildiren bir açıklama yaptı. Sayın Başbakan bu erteleme kararını şu gerekçelere dayandırdı:

- A. Akkuyu Nükleer Santral projesi Hükûmetin ağır dış borç yükünü arttıracak, enflasyonla mücâdele programının aksatacaktır. Hazine Müsteşarlığı Akkuyu Nükleer Santrali için kaynağımız olmadığını ifâde etmektedir.
- B. Bizim nükleer enerjiye yönelmemiz şimdilik gereksizdir. Ekonomik açıdan sakıncalıdır. Bu yüzden ekonomik istikrar programımız ciddî olarak aksayabilir.
- C. Yeni nesil santrallerin ömürlerinin 40-50 yıla uzatılması ve mâliyetlerinin de % 25 düşürülmesi hesaplanıyor. TAEK raporuna göre ise doğalgaz rezervlerinin 15-20 yıl sonra azalacağı bildirilmektedir. Nükleer santrallere işte o zaman yönelmemiz gerekecektir.
- D. Türkiye'nin çok sayıda doğalgaz ve hidrolik santral yapımını kararlaştırmış olması dolayısıyla nükleer enerji şimdilik gereksizdir. Rüzgâr ve güneş enerjilerini ivedilikle değerlendirmemiz büyük önem taşımaktadır.
- E. Türkiye'de bol bulunan toryumun uranyumun yerini alabilmesi ve füzyon reaktörlerinin devreye girmesini beklemek uygun olacaktır.
- F. Elektrik kaçaklarını büyük ölçüde azaltmamız gerekir.
- G. Elektrik enerjisinin isrâfını önlememiz gerekir.
- H. Nükleer enerjiyi içime sindiremedim.

Bütün bu iddiaları *çelişkiden arınmış bir mantık* ve *rasyonalizm* çerçevesi içinde tahlil etmekte yarar vardır.

A. 1) Türkiye'nin nükleer enerjiden yararlanarak elektrik üreten santral kurması konusu Devlet Plânlama Teşkilâtı'nın **her Beş Yıllık Plân**'ında yer almıştır. 2) Buna dayanarak Türkiye Elektrik Kurumu (TEK) Akkuyu Nükleer Santral mahallinin etütleri ve düzenlenmesi için bugüne kadar yüzlerce milyar lira para harcamıştır. 3) 1992 sonu ya da 1993 başında Başbakan'ın başkanlığında toplanan Bilim Ve Teknoloji Yüksek Kurulu nükleer enerjiye geçmeyi Türkiye'nin öncelikli 4 meselesinden biri olarak tescil etmiştir. 4) 1994 bütçe görüşmelerinde Türkiye'nin nükleer enerjiye geçmesi partiler arası bir *konsensüs (icmâ-i ümmet)* gerçekleştirmiş, TEK'e Akkuyu Nükleer Santrali için ihâleye çıkması müsaadesi verilmiştir. 5) O zamandan sayın Ecevit'in bugünkü koalisyon hükûmetine kadar 6 hükûmet bu projeye destek vermiştir. 6) Şimdiki koalisyonun protokolunda da bu konu üç partinin bu konuda **ortak siyâsî irâdesini vurgulayan** bir madde olarak yer almıştır. 7) 2 Aralık 1999 târi-

hinde sayın Başbakan'ın huzurunda, sayın bakanlar: Devlet Bahçeli, Hüsamettin Özkan, Cumhur Ersümer, Enis Öksüz, Safter Gaydalı ile sayın Mesut Yılmaz, TAEK Başkanı, Hâzine Müsteşarı, Devlet Su İşleri Genel Müdürü, TEAŞ Genel Müdürü, TEAŞ Gen. Müd. Yardımcısı, TEAŞ Nükleer Santraller Dairesi Başkan Vekili, TEAŞ Gen. Müd. Danışmanı (*bendeniz*), Enerji ve Tabii Kaynaklar Danışmanı ve Nükleer Santral Proje Koordinatörü (*Prof.Dr. Ahmet Bayülken*), Prof.Dr. Tolga Yarman, Prof.Dr. Tanay Sıdkı Uyar ve şimdi hepsini hatırlayamadığım 19 kadar üst bürokratin katılımıyla yapılmış olan aydınlatma toplantısı sonunda **sayın Başbakan, hükûmet ortaklarıyla yaptığı 1 saatlik bir müzâkereden sonra, kendisinin ve Hükûmet'in Akkuyu Nükleer Santral projesi konusunda tatmin olmuş olduğunu** (yâni sayın Başbakan'ın bu projeyi "*içine sindirmiş olduğunu*") **ve bu projeyi Hükûmet olarak desteklediklerini Medya'ya resmen açıklamıştır.**

Acaba bundan sonra ne oldu da Hükûmet sayın Başbakan'ın ağzından bir sürü sudan sebep ileri sürerek Akkuyu Nükleer Santral projesinden birdenbire vaz geçti?

Akkuyu Nükleer Santral ihâlesine teklif veren üç firmadan yalnızca birisi İhâle Şartnâmesi'ne riayet ederek **santralin yetkili Eximbank'lardan te'yidli** tüm kredisini getirmiştir.

Bir diğeri ise 600.000.000,- ABD\$ eksiği ile **santralin yetkili Eximbank'lardan te'yidli** kredisini getirmiş ve bu 600.000.000,- ABD\$ fark için de Hazine Müsteşarlığı ile anlaştıktan sonra bunu bono ihrâcı ile karşılayacağını taahhüt etmiştir.

Sonuncu firma ise 12 bankadan kredi topladığını bildirmiş ama ancak iki bankanın Eximbank'lardan te'yidini takdîm edebilmiştir. Bu firmanın kredisinin % 90 ının te'yidi yoktur ve % 100 te'yidli kredi derpîş eden İhâle Şartnâme'sinin Cild: 1, Madde 6 ve 25'ini ihlâl etmektedir. Kredinin tamam olmaması ihâleden ihrac sebebidir, ama **bu firma İhâle Şartnâmesi çiğnenerek TEAŞ üst yönetimi tarafından korunmuş ve favorize edilmiştir.**

İhâleyi kazanacak olan firmanın getirmekle yükümlü olduğu kredinin geri ödenmesi ise ancak 2008 yılında santral hizmete alındıktan sonra başlayacak 6 aylık taksitlerle 15 (onbeş) yıl içinde yâni 2023 senesi sonuna kadar gerçekleşecektir. **Bu itibârla bu borcun: 1) bugünkü geçici Hükûmet'in aldığı geçici istikrar tedbirleriyle de 2) Hazine'nin 2008 yılına kadarki harcamalarıyla ve ödeme plânlarıyla da ve hele hele 3) enflasyonla yakından ve doğrudan doğruya hiçbir ilgisi yoktur.** Zâten 2023 yılına kadar bugünkü hükûmetin eseri kalmayacak, esâmîsi de okunmayacaktır.

B. Sayın Başbakan'ın: "Bizim nükleer enerjiye yönelmemiz şimdilik gereksizdir. Ekonomik açıdan sakıncalıdır. Bu yüzden ekonomik istikrar programımız ciddî olarak aksayabilir" şeklindeki sözleri belki Medya'yı ve işin kühünü bilmeyen kimseleri tatmîn edebilir.

Ama enerji kaynakları açısından % 52 oranında dışa bağımlı⁵ olan bir ülkede Üniversitelerin, DPT'nin, TEAŞ'ın ve bu işin uzmanı nükleer mühendislerin 1960'ların ortalarından itibaren yapmış oldukları enerji projeksiyonlarının hepsinin de elektrik üretiminde nükleer enerjiye geçmenin **kaçınılmaz ve âcil bir zarûret** olduğunu ileri süren ve şimdikinden önceki beş hükûmetin de tasvib ve kabûl etmiş olduğu bilimsel değerlendirmelerini 2,5 saatlik bir Bakanlık Kurulu toplantısında bilimsellik ve temkinle ilgisi olmayan bir biçimde elinin tersiyle silip atmak ne derece inandırıcıdır? Lütfen bir kere de Türkiye Elektrik Üretim İletim A.Ş.'nin (TEAŞ'ın) Araştırma Plânlama ve Koordinasyon Daire Başkanlığı Üretim Plânlama ve Koordinasyon Müdürlüğü tarafından hazırlanmış olan Aralık 1997 târîhli "**Orta ve Uzun Dönem Elektrik Enerjisi Üretim Plânlama Çalışması 1997-2020**" başlığını taşıyan rapora bir göz atsalar!

C. Sayın Başbakan: "**Yeni nesil santrallerin ömürlerinin 40-50 yıla uzatılması ve mâliyetlerinin de % 25 düşürülmesi hesaplanıyor**" buyurmuşlar. **Bu, rasyonel bir bahâne değildir!** Sayın Başbakan Türkiye'nin 15-20 sonra nükleer enerjiye yönelmesi gerektiğın ifâde etmektedir (bk. sayın Başbakan'ın yukarıdaki C. iddiası). Ben de işin hasbelkader uzmanı olduğum için önümüzdeki 15-20 yıldan sonraki 15-20 yıl içinde teknolojinin nükleer santrallerin ömrünü 70-80 yıla taşıyabileceğini ve mâliyetini de % 50 daha düşürebileceğini düşünüyorum. Bu düşüncemin hiçbir güncel hikmet-i harbiyesi olmadığı gibi, 20 yıl sonra sayın Bülent Ecevit ile aynı hasletlere sâhip başka bir başbakan gene: "**Önümüzdeki 15-20 yılda nükleer santrallerin ömürlerinin 70-80 yıla taşınabileceği ve mâliyetlerinin de %50 daha düşürülebileceği ifâde edilmektedir. Bu durumu beklemek daha isâbetlidir**" mi demelidir?

Sayın Başbakan, 1970'lerin başında Güney Kore ile Türkiye'nin nükleer enerji konusunda aynı potansiyele sâhip olduğunu ama Güney Kore'nin: 1) ileriye gören, 2) popülizmden kaçınan, 3) halkının refahının mutlaka ileri teknolojik düzeyi yakalamaktan geçtiğinin idrâkinde olan, 4) ülkesinin uzmanlarının tavsiyelerini "içine sindiren", 5) siyâsî irâde sâhibi devlet adamları sâyesinde: A) hem PHWR ve hem de PWR tipi nükleer reaktörlerin teknolojisine hâkim olmuş olduklarını, B) ülkelerinin ihtiyacı olan bu santralleri artık kendilerinin yapmakta olduklarını herhâlde bilmemektedir.

Güney Kore nükleer enerjiden yararlanmak konusunda **ülkenin yararına** ulusal bir politika ve strateji tesbit etmiş ve gelip-geçen hükûmetler de, ne olursa olsun, buna uymayı bir **fazîlet** bilmiştir. Bu politik kararlılık bugün Güney Kore'yi: 1) **nükleer enerji kökenli elektrik üretiminde**, 2) **nükleer santral teknolojilerine hâkimiyette**, ve 3) **bu alanda yaratıcılıkta** Türkiye'nin fersah fersah önünde bir konuma taşımış bulunmaktadır. Güney Kore örneği bir ulusun: A) politik kararlılığını hiç şaşmadan kullanmasını bilmesi, ve B) bilim adamlarına güven duyması sâyesinde 15 yıl gibi kısa bir zaman diliminde ne denli bir teknolojik atılım gerçekleştirmesinin mümkün olduğuna dair izlenmesi gereken iyi bir örnektir.

⁵ N.B. 2000 yılındaki durum itibâriyle.

Güney Kore'de hâlen ikisi Westinghouse, bir diğeri AECL tarafından tasarılanmış fakat *sekizi de bizzat Güney Korelilerin inşâ etmiş oldukları* tam 11 nükleer santral çalışmaktadır. Bunların toplam kurulu gücü 9.616 MWe'dir. Bu nükleer santrallerin önemli bir bölümünün jeneratörleri de artık Güney Kore'de Hanjung firması tarafından üretilmektedir.

Toplam 6.100 MWe gücünde ve tasarımının tümü Güney Kore'ye ait olan inşâ hâlindeki 7 nükleer santral de 1997-2002 yılları arasında devreye girecektir. Ayrıca, tasarımı gene Güney Koreli nükleer mühendisler tarafından yapılmakta olan, toplam 11.200 MWe gücünde 10 nükleer santral daha etüt aşamasındadır.

Güney Kore henüz kendi yapısı olan bir nükleer santral ihraç etmiş değildir ama özellikle Çin Halk Cumhuriyeti'nin: 1) Atom Enerji kurumu ile Elektrik Üretim Bakanlığı'na hem danışmanlık yapmakta, 2) Guangdong nükleer santrali için işletme ve bakım konularında teknik ve danışmanlık hizmetleri vermekte, 3) Qinshan CANDU Projesi ihâlesine danışmanlık etmekte, 4) Shandong Haiyang nükleer santralinin inşaatı için ön etütlerini yapmakta, ve 5) Güney Kore'nin santrallerin elektrojeneratör ve diğer parçalarını üreten Hanjung firması da Qinshan CANDU Projesi için bu kabil ekipmanları temin etmeyi taahhüt etmiş bulunmaktadır.

Bütün bunlar, 15 yıllık bir zaman aralığına sığan ve ibretle izlenip incelenmesi gereken çok büyük başarılardır. Politik kararlılığın desteklediği uzun vâdeli bir nükleer enerji politika ve stratejisinin nasıl başarılı olabileceği hususunda bu örnekten bizim durumumuzdaki ülkelerin alması gereken büyük dersler vardır.

İngiliz *The Economist* dergisinin 24 Haziran 2000 târihli nüshasında Harvard Üniversitesi Uluslararası Kalkınma Merkezi Direktörü Prof.Dr. Jeffrey Sachs'ın bir makâlesinde Dünyâ üçe ayrılmış bulunmaktadır: 1) Teknoloji üreten ülkeler, 2) Teknolojiyi kullanan ülkeler, ve 3) Teknoloji üretemeyen ve kullanamayan ülkeler. Bu sınıflandırmada makâlede Güney Kore *Teknoloji Üreten Ülke*, Türkiye ise *Teknoloji Üretemeyen ve Kullanamayan Ülke* konumunda gösterilmiştir.

Bunun utancı Türk Bilim Adamları'na değil kendi uzmanlarına güvenmeyen devlet adamlarına râcîdir.

D. Türkiye Elektrik Üretim İletim A.Ş.'nin (TEAŞ'ın) Araştırma Plânlama ve Koordinasyon Daire Başkanlığı Üretim Plânlama ve Koordinasyon Müdürlüğü tarafından hazırlanmış olan Aralık 1997 târihli "*Orta ve Uzun Dönem Elektrik Enerjisi Üretim Plânlama Çalışması 1997-2020*" başlığını taşıyan ve gelişmiş ülkeler için daha uyumlu sonuçlar veren MAED modeline göre hazırlanmış olan raporu Türkiye'nin elektrik enerjisi ihtiyacı için oldukça iyimser bir manzara çizmektedir. Bu rapor 1999 yılında yaklaşık 24.000 MW olan kurulu elektrik üretim kapasitemizin 2020 yılında 109.218 MW'a ulaşmasını öngörmektedir. Böyle bir sonuca ulaşmak için elektrik enerjisine duyulan ihtiyacın yıllık artış oranının

2006 yılına kadar ortalama % 8,5
2013 yılına kadar ortalama % 7,5
2020 yılına kadar ortalama % 6,5

civârında olması gereklidir. Bu sonuca ulaşabilmek, ancak, Devletin:

- 1) ülkenin yıllık nüfus artışı oranını ortalama % 1,5 dan daha düşük tutacak zecrî tedbirleri almasıyla (*söz konusu raporda bu konuya hiç temâs edilmemiştir*), ve
- 2) ülkenin sanayileşme sürecine de sert bir fren yapmasıyla mümkündür.

Oysa Türkiye'de elektrik enerjisine duyulan ihtiyâcın yıllık artış oranı Kalkınma Plânları döneminde hep % 8 ilâ % 12 arasında seyretmiştir. Bu oran, istisnâ olarak, 1996 yılında % 14,74 olarak gerçekleşmiştir. Eğer bu oran, nüfus artışına ve sanayileşme sürecine nasıl yapılacağı bilinmeyen frenler yapılmaz da, 2020 yılına kadar % 10 civârında seyredecek olursa bu takdirde 2020 de kurulu elektrik üretim gücümüzün 109.218 MW değil 190.000 MW cîvarında olması gerekir.

Söz konusu raporda elektrik üretim talebinin ancak 2020 yılına kadar toplam 10.000 MWe kurulu güce sâhip nükleer santrallerin devreye girmesiyle dengeli bir şekilde karşılanabileceğine de işâret edilmektedir. Buna karşılık *merhûm* Prof.Dr.h.c. Nejat Aybers ile Prof.D. Ahmet Bayülken, Türkiye 7. Enerji Kongresi'ne sunmuş oldukları bir ortak tebliğde uyguladıkları bir başka yöntemle 2020 yılında elektrik enerji talebi ile üretim arasındaki dengenin bu yıla kadar toplam 14.000 MWe kurulu güce sâhip nükleer santrallerin devreye girmesiyle sağlanabileceğine dikkati çekmektedirler.

Söz konusu rapora göre, 2020 yılında toplam 109.218 MWe olması beklenen kurulu gücün üretim tarzlarına dağılımının ve oransal katkılarının şöyle olması beklenmektedir:

34.256 MWe	Doğalgaz	%32
29.984 MWe	Hidrolik	%28
17.906 MWe	Linyit ve Taşkömürü	%16
10.000 MWe	Nükleer	%9
9.000 MWe	İthal Kömür	%8
8.025 MWe	Fuel-oil ve Motorin	%7
47 MWe	Jeotermal ve diğerleri (rüzgâr+güneş+biyomas)	%1 den küçük

Türkiye'nin hidrolik potansiyeli **ancak 2020 yılında** ve Devlet Su İşleri'nin plânladığı şekilde irili ufaklı 70 kadar hidroelektrik santralin tadrîcen inşâsı ve hizmete girmesiyle hemen hemen tükenmiş olacaktır. Hidrolik santraller Türkiye'nin artan elektrik enerjisi açığını kapatabilecek değildir. Rüzgâr ve güneş santralleri ise rüzgârın varlığına ve havanın açık olmasına ve hattâ günün saatlerine bağlıdır. 10 MW'lık bir fueloil santrali hep aynı düzeyde çalışabildiğinden senede 876 milyon

kWh enerji üretebilir. Ama 10 MW'lık bir rüzgâr santralının üretebildiği enerji bunun % 15-30'u arasındadır. Şüphesiz ki Dünyâ da Türkiye de bu tip santrallerden yararlanmalıdır. Ama bunların konvansiyonel enerji kaynaklarının yerini tutacağına inanmak yalnızca safdillere mahsus bir ütopyadır. Ya da bazı çıkar motivasyonlarının eseridir.

E. Sayın Başbakan: "*Türkiye'de bol bulunan toryumun uranyumun yerini alabilmesi ve füzyon reaktörlerinin devreye girmesini beklemek uygun olacaktır*" fikrini ileri sürmektedir.

Toryumlu nükleer reaktörlerin teknolojisi henüz tatminkâr bir biçimde geliştirilmiş değildir. Bununla beraber Dünyâ'daki büyük toryum rezervleri göz önüne alındığında, teknolojileri gerekli kemâl düzeyine eriştiğinde toryum yakıtlı nükleer santrallerin Dünyâ'nın elektrik enerjisi talebini en azından birkaç yüzyıl karşılaması mümkündür. Bu arada da Türkiye'nin ârızî olarak tesbit edilmiş sathî 380.000 tonluk toryum rezerviyle Dünyâ'da Hindistan'ın arkasından 2. sırayı işgâl⁶ etmekte olduğunu da hatırlatmakta fayda vardır. Derinliğine ve bütün Türkiye'nin taranması sonunda toryum rezervlerimizin 1.000.000 ton ve buna bağlı olarak da uranyum rezervlerimizin 150.000 ton olarak tecellî etmesi ümit edilmektedir.

Dört hidrojen atomunun ya da iki döteryum izotopunun birbirlerine kaynaştırılması (*füzyon*) yoluyla bir helyum atomu elde ederken açığa çıkan enerjiden yararlanmayı amaçlayan *füzyon reaktörleri*'nin ise bütün fiziksel parametrelerine henüz hâkim bulunulmamakta ve bu tip reaktörler gerçekleştirildiği zaman ortaya çıkacak olan zorlukları ve mahzurlarının neler olacağı bilinmemektedir. Bu amaçla uluslararası bir proje olan *JETP (Joint European Torus Project)* 1992 yılında başarıyla tamamlandıktan sonra Avrupa Topluluğu, A.B.D., Japonya ve Rusya'nın katılımıyla bundan sonraki *ITER (International Thermonuclear Experimental Reactor)* safhasına geçilmiştir. Bu safhanın 2010 yılında tamamlanması ve üçüncü safha olan 6000 MW gücündeki prototip termonükleer reaktörün ise 2020 ilâ 2030 civârında gerçekleştirileceği ve bu kabil termonükleer santrallerin de *ancak 2050 yılından sonra* ticârî meta olabileceği ümit edilmektedir.

Bütün bu hususları sayın Başbakan'a 2 Aralık 2000 târihindeki toplantıda hâzır bulunanların önünde ayrıntılarıyla takdîm etmiştim. Hattâ *ITER* projesinin A.B.D.nde bilim adamları arasında ne gibi mücâdele ve itirazlara sebep olduğunu ve bunun sonucu olarak da bu projenin gitgide yavaşlamakta yavaşlatılmakta ve hattâ kapsamının küçültülmekte olduğunu da ifâde etmiştim.

Sayın Başbakan'ın toryum ve füzyon reaktörlerini beklemenin isâbetli olacağı bahânelerinin ardına saklanarak Akkuyu Nükleer Santrali ihâlesinden vaz geçilmiş olduğunu beyân etmesi belki kendisini, Medya'yı, işin künhünü anlamayanlar ile Nükleer Karşıtı Grupları tatmin edebilir ama işin gerçeğini izâle edemez!

⁶ N.B. Son değerlendirmelerde, tesbit edilmiş toryum rezervi açısından Brezilya 606.000 ton ile 1. sırada, Türkiye 380.000 ton ile 2. sırada ve Hindistan da 319.000 ton ile 3. sırada gözükmektedir.

F. ve G. Enerji kaçaklarını azaltmak nükleer enerji karşıtı kimselerin diline pelesenk ettikleri bir lâftır. Sayın Başbakan'ın bunu Akkuyu Nükleer Santral ihâlesinin iptâli bağlamında içeriğinin ne olduğunu hiç irdelemeden tekrarlamış olması kendisi için bir büyük tâlihsizliktir.

Türkiye'de elektrik enerjisi kayıpları üç kategoride toplanmaktadır:

- 1) Halkın çaldığı elektrik enerjisi ki bu *fiktif* bir kayıptır; zîrâ halk bunu bedelini ödemedi kullanmaktadır. Bu fiktif kayıplar meselâ İstanbul'da % 25-30, Ankara'da % 20-25, Diyarbakır'da ise % 85 mertebesindedir.
- 2) Enterkonnekte şebekedeki kayıplar. Bunlar da üretim mahallinden tüketim mahalline kadar olan uzaklığa ve enterkonnekte şebekenin eski ve eski teknolojiye dayanmasına bağlıdır.
- 3) Şehir-içi dağıtım şebekesinin yetersizliği. Bu işten anlayanlar yalnızca bunun minimuma indirilebilmesi için 5 yıllık ciddî bir çalışmaya ve 5 milyar dolarlık bir yatırıma ihtiyaç olduğu ifade etmektedirler.

Enterkonnekte şebekeyi Avrupa standardında (*bedeli yaklaşık 20 milyar dolar*) mükemmelleştirseniz ve kezâ şehir-içi dağıtım şebekelerini de (*bedeli yaklaşık 5 milyar dolar*) mükemmelleştirip kayıpları böylece minimuma ircâ etseniz bu (*yaklaşık 25 milyar dolarlık*) işlem sonunda, bugünkü kurulu gücümüz göz önünde tutulduğunda, ençok 2.000 MWe'lik bir kurulu güce (*veyâ 7 milyar dolar tutarında 2×1000 MWe'lik iki üniteli bir nükleer santralin gücüne*) denk olan bir tasarruf sağlamış olursunuz. Ama bunun anlamı nedir? ***Bu pahalı ve sâbit bir tasarruftur.***

Ama meselâ 1997 yılında Türkiye'nin elektrik enerjisine olan ihtiyaç artışı % 13,5 mertebesinde olmuştur. Bu ise o târihte yaklaşık 3,5 MWe'lik bir kurulu gücün devreye sokulmasını gerektirmekteydi. 2020 yılında kurulu gücümüzün 109.218 MWe olacağı TEAŞ tarafından öngörülmektedir. 2021 yılında ihtiyaç artışı "rekor alt-düzey"de meselâ % 6 civârında olsa bu 2021 yılında 6,5 MWe'lik ek bir gücün kurulmasını gerektirir. Yâni elektrik kaçaklarının minimuma indirilmesi elzem bir tedbirdir ama ne bu ve ne de elektrik tasarrufu yapacağım diye şehirleri karanlığa büründürmek Türkiye'nin elektrik enerjisi açığını kapatacak tedbirler değildir. Hesap-kitaptan uzak bu şâirâne ütopyalara kendini kaptırmamak gerekir.

Sayın Başbakanın nükleer enerjiyi içine sindiremediği gibi bendeniz de Hükûmet'in Akkuyu Nükleer Santral ihâlesini iptâl kararını içime sindiremedim. Bu konuda bunca yetişkin insanın sa'y-u gayreti, Devlet'in bunca parası, nükleer mühendislerin bunca ümidi bir anda hebâ olmuş gitmiştir. 26 Temmuz 2000 akşamı bazı televizyon kanalları TEAŞ Nükleer Santraller Dairesi'nin de kapatılacağını ilân ettiler. 1983-1986 arasındaki teşebbüsten sonra da bu daire kapatılmıştı. Bu da ikinci defa vuku bulacaktır⁷.

⁷ N.B. Nitekim vuku bulmuş bulunmaktadır!

Bundan sonra Türkiye nükleer enerjiye bir daha zor geçer. Çünkü Türkiye Hükûmetleri nükleer santral yapımçıları nezdinde bu konudaki sözlerine güvenilirlikleri de kaybetmişlerdir. **Bu büyük bir vebaldir.**

Sayın Başbakan'ın Akkuyu Nükleer Santral ihâlesinden Hükûmetin niçin vaz geçmiş olduğuna ilişkin ileri sürmüş olduğu sebeplerin maalesef hiçbirinin gerçek ve mantikî bir dayanağı yoktur. Bunların hepsi de sudan bahânelerdir. Sayın Başbakan bu bahânelerle gizlemek istediği asıl sebepleri Türk kamuoyuna açıklamalıdır.

* * *

EK NOT

Bu yazı sayın Başbakan Bülent Ecevit'in açıklamasının hemen ertesi günü 26 Temmuz 2001 târihinde kaleme alınmıştı. Bu târihten birkaç ay sonra güvenlik kuvvetlerince başlatılan "Beyaz Enerji Operasyonu" Devlet Güvenlik Mahkemesi'ne intikâl etmişti. DGM Savcılık makâmı ise TEAŞ Genel Müdürü Muzaffer Selvi'nin ve TEAŞ eski Yönetim Kurulu üyesi ve ANAP eski Devlet Bakanı Birsal Sönmez'in, bu operasyon çerçevesinde ve bir TEAŞ ihâlesi münâsebetiyle rüşvet alıp rüşvet dağıtıtlıklarının kesinlik kazanmış olması sebebiyle, tevkifine karar vermişti. Basın'a yansıyan bazı dedikodular ise bu operasyon kapsamındaki rüşvetlerin Hükûmet'in bazı üyeleri ve bunların yakınlarına kadar uzanmakta olduğu iddialarını gündeme getirmişti. Gerek bu gelişmeler gerekse Hükûmet'in bir üyesinin, Akkuyu Nükleer Santrali ihâlesinin dondurulmasına karar verilen Bakanlar Kurulu toplantısında: "Bu ihâleye katılan üç konsorsiyum bu ihâle için çok masraf yaptılar. Hiç değilse bunlara otuzar milyon dolar tazminat verelim" gibi ihâle şartnâmesine tümüyle aykırı bir teklifte bulunmuş olması ve Basın'ın da bu teklifin sakâletini alaya alması beni sayın Başbakan'ın açıklamasının ardındaki gerçek sâik hakkında düşünmeye sevketti.

*Anlaşılan o ki bu Akkuyu Nükleer Santral ihâlesi hangi konsorsiyuma verilirse verilsin diğer iki konsorsiyumun ellerindeki belgelerle⁸ ihâlenin iptâli için dâvâ açabilecekleri, bu dâvâların eninde sonunda rüşvet iddialarını kuvvetlendirebileceği, bu iddiaların bazı bakanları ve yakınlarını tedirgin edebileceği, ve bunların sonucu olarak da Koalisyon'un **istikrârının bozulabileceği** endişesiyle sayın Başbakan bu ihâleyi iptâl etmiş ve bunu Bakanlar Kurulu kararı olarak tescil ettirmiştir.*

* * *

⁸ En azından AECL ve Westinghouse'ın Başbakanlık Denetleme Kurulu Başkanlığı'na NPI firmasının TEAŞ Genel Müdürlüğü tarafından bu iki firmanın aleyhine açıkça favorize edilmekte olduğu hakkında belgelere dayanan şikâyetleri bulunduğu Basın'a sızmış bulunmaktadır.